

PANUN pakinoita

Ahon "Juhasta" kotoisaan koskenlaskuun

Kuuntelin pari viikkoa siten radiosta kuunnelmaksi sovitetun Juhani Ahon kuulun »Juhan», tuon kirjamestarimme aniharvinaisen viimeistellyn romaaniin, joka ainakin minut tunnuttu jatkuvasti lumoavan sekä kielellään että vauhdillaan. Tavallista ehkä läheisempi suhteeni ja syvempi kiintymykseni tähän mestariromaanin johtu siinä, että nuorra miesnä jouduin sen syntyjä syviä jos vähän muitakin tutkimaan monet pitkät syksyiset ja talviset päivät ja illat, jos kohta keväisetkin tuokiot.

»Juha» on todella sellainen romaani, että se kiehtoo jatkuvasti. Ahon keskittyminen siihen tavallista huolellisemmin, jos hän nyt ei muutenkaan mikään hutilus ollut. Kolmeen kertaan kirjoitti hän kirjan alusta loppuun hien ja viimeistellen sen kieltä. Mutta niinpä se ilmestyttyään saikin yksimielisen arvostelumenestyksen. Se herätti sitäpaitsi muutenkin suurta huomiota. Ja mitä vielä nimenomaan kieleen tulee tuntuu tosiaan kuin mestarin sanainen liipas tässä olisi ehtymätön. Hän ei vain ammenna kansankieletä, Kalevalasta ja Kantelettarista vaan hän keksimällä keksii mitä kuvaavimpia sanoja. »Juha» oli myös kirjallisuutemme ensimmäisiä elokuvakokeiluja,

mutta varmaan tämä elokuva, jonka Ahokin ehti nähdä, aikalailla poikkesi siitä, jonka meidän ikäpolvemme tuntee ja jonka minäkin hieman toistakymmentä vuotta sitten Helsingissä näin. Näillä filmikuvilla on sitäpaitsi kuvitettu upea »Juhan» juhaloopus, sekin toistakymmentä vuotta sitten. »Juhasta» on kirjoitettu näytelmäluonnos ja kaksi oopperaa, se on käännetty tanskan-, ruotsi-, eestin- ja saksankielelle, ja nyt se on sovitettu radiota varten ja varmaan siinäkin valloitti itselleen uusia ystäviä, toivottavasti kuitenkin nimenomaan sellaisia ystäviä, jotka haluavat lukea sen, sillä ennen kaikkea se on romaani.

Tekee mieleni tässä tarita eräitä tavallaan kullisien takaisina episodeja, jotka liittyvät »Juhan» ilmestymisvaiheeseen. Kirjasta, kuten sanottu, keskusteltiin paljon sekä yksityisesti että julkisesti. Arvostelujensa kiittävästä yleisävystä huolimatta kiinnittivät useimmat arvostelijat huomiota erääseen seikkaan, joka kyllä vanhasta tottumuksesta voi tulla mieleen monella nykyisellään lukijalla. Heitä askarrutti kysymys siitä, missä päin Suomea ja Karjalaa, millä kohdin itäistä rajaamme Juhana ja Marjan tragedia on ajateltava tapahtuneeksi. Tosiaan — miksi-

ei, tulee hyvinkin mieleen kysymys: mikähän seutu lienee kirjailijalla ollut mielessään hänen sijoittaessaan Juhana Rajavaaralleen ja Shemeikan kalamajalleen! Ja sitten — mihin vuosisataan tapahtumat mahtoivat viitata ja vielä: mikähän ajan-kohta tässä mahtoi olla kysymyksessä! Menivätpä jotkut niinkin pitkälle arvostellessaan, että mainitsivat tämän irrallisuuden suorastaan puutteena, ikäänkuin sillä nyt olisi ollut tässä mitään merkitystä. Näyttää siltä, että Aho tässä tapauksessa henkilökohtaisesti puuttui keskusteluun julkaisemalla Otavan v. 1911 kirjallisuuskatsauksessa kirjoituksen: »Lisäselvitys» kysymykseen »Juhan» ajasta ja paikasta. Ote laajemmasta väitöskirjasta. Kirje Doct. Phil. Honoris-Causa» (=kirjoittanut filosofiantohtori h.c. — 'Kunin Tähden', kunniatohtori!) Kirjoitus on mainio kirjallinen satiiri ja osoittaa, miten kirjailija itse otti asian. Kirjoitusta leimaa juhlallinen ns. akateeminen tyyli. Ajan esim. hän määrittelee seuraavasti: Sen perusteella, että aikaisemmat »tutkijat» ovat olettaneet, ettei aika ole ollut »1700 varhaisempi eikä juuri myöhäisempi kuin vuotta 1800 jälkeen Kr.», jatkaa kirjoittaja leikinlaskuaan: »Nämä numerot lähtökohtanamme voimme helposti määrätä, ei ainoastaan vuosisadan vaan vuosikymmenkin. 1700+1800=3500:2=1750. Kerran näin pitkälle päästyämme me, hyvin tietään kas-

lahnatkin kutevat, voimme huolelta katsoa todistetuksi, että Juha hakkasi kaskensa juuri tässä kuussa. Hiukan runollistaakin vapautta käyttäen, mikä kyllä on sallittua tämantapaisia teoksia ei ainoastaan kirjoitettaessa, vaan myöskin arvosteltaessa, rohkenemme esittää päivämääränkin kesäkuun ensimmäiseksi.» Ja sitten hän ehdottaa kirjan alkavaksi uusissa painoksissaan näin: »On kesäkuun 1 päivä 1750. Mies — pitkäselkä, rohdinpaita, virsujalka...» jne.

Tapahtumapaikaksi esitettiin mm. Kuusamo, arvattavasti, jotta päästäisiin jotenkutenkaan »hollille» Uhtuaan nähden, koska nyt Aho oli sijoittanut Shemeikkansa siine. Mutta ei Kuu-samon Paanajärveltä tai Iivaralta, ei kummaltakaan suunnalta virtaa vesiä itään yli rajan. Tietysti arvostelijoilla olikin lähempänä otaksuma, että Aho olisi sijoittanut tapahtumat Pielisen-Karjalaan, sillä tunnetuahan oli hänen kiintymyksensä Koliin ja sen näköaloihin, joita samoin kuin sikäläisen luonnon vaikutusta yleensä, hän monissa eri kirjoituksissa on kuvannut, samoin kuin näiden seutujen luonto selvästi on innoittanut häntä monienkin hänen romaaneistaan tunnettujen maisemien kuvaamisessa. Mutta ei niitä vesii, joita Shemeikka olisi voinut naiseen hurjastellen laskea, virtaa täältäkään rajan yli. Ei, yhtä vähän kuin Rajavaara, yhtä vähän voitiin Uhtuaa tässä, olkoonkin, että tämä toinen ni-

mi oli lainattu suoraan elävästä todellisuudesta samoin kuin sointuva Shemeikan niriikin, romaanin henkilöä kuitenkin mihinkään määrättyyn Shemeikkaan henkilölistämättä, yhtä vähän voitiin näitä nimiä kartalle tai papinkirjoihin prikata. Shemeikka nimen käytöstä kuitenkin vakavin keskustelu syntyi ja puutuivat siihen monet arvovaltaiset Karjalan-kävijät ja -ystävät, mm. Ilmari Kianto Suomusalmeltaan, mutta Aho ei katsonut aiheelliseksi myöntää, että tällaisia yleisesti tunnettuja nimiä ei olisi saanut käyttää, koska hänen mielestään oli turhaa tehdä Karjalastakaan sellainen pyhitetty, ahtaasti aidattu ihan-nemaa, ettekö siellä inhimillisillä intohimoilla olisi voinut olla yhtä paljon temmelyskenttää kuin muuallakin maailmassa. Ja niinhän se on!

»Juhasta» ei hyppäys Oulujoen koskille ole aivan niin pitkä kuin outo voisi luulla. Ensiksikin »Juhassa» lasketaan koskia kuin Oulujoessamme ainakin — muistelkaapa vain huimaa laskukohtausta rajalla, kun Shemeikka vie säikähtynyttä Marjaa alas Hornasta, tuohan se mieleen jokaiselle Pyhäkosken laskijalle sydämälää riipaisevan syöksyn »päin kalliota». Toiseksi sitten tuo »tapahtumapaikkojen läheisyys»!

No, koskenlasku Oulujoessamme on nyt vain kaunis muisto, jonkin vuoden perästä yhtä tarunomainen kuin on meidän ikäluokallemme tervansoutu. Näitä muistoja on molempia

syystä vaalia ja onhan niitä toki yritettykin vaalia, vaikka yhtä ja toista lie vielä tekemättäkin. Asia tuli taas puheeksi kotiseutu-Kaltion äskeisen numeron ilmestyttyä mm. lehtori E. V. I. Karjalaisen mielenkiintoisine keskiaukeamakirjoituksineen »Oulujoki — Pohjanmaan valtaväylä», jossa innokas kotiseutunsa tutkija esittää kuvitetun katsauksen kotoisan virtamen historialliseen merkitykseen kautta vuosisatojen. Lehtori Karjalainen tuntuu muuten viimein kuukausina aivan erikoisesti perehtyneen koko Oulujoen vesistön vaiheisiin ja sen näin taloudelliseen kuin henkiskulttuurilliseenkin merkitykseen ei vain Pohjanmaan vaan koko maan kannalta.

Ja sitten muutamiin paikallisiin juttuihin! Ei tosiaan ole liikaa, jos näitä perinteitä hieman vaalitaakin esim. muistomerkkien muodossa. Jylhämään Uutelan pihalle on nyt pystytetty ajan kulutuksen kestävä tervaveneen katos, tiilikattoinen betonipylväitten varaan. Sinne on Oulujoki Oy. ostanut vanhan tervaveneen, joka nyt varpehituna ja rävehittyinä, tyhjiällä tervatynnyreillä lastattuna ja kuorma kaikin puolin niin pönkittynä kuin olla ja pitää, on yleisön nähtävänä ja herättää huomiota, sillä harvahan enää muistaa niitä aikoja, jolloin palamat kulivat. Mutta miten käy Oulun koskiveneitten, tervaveneen ja matkailijaveneen? Venen on asia, arvon kaupunginkonsulit! Onhan kuulemma

yrityttyä hankkia oikein muinainen kirkkovenekatos, mutta sel-laista ei ole löydetty. Mutta yrittys ei nyt riittä, kyllä näille veneille on kiireimmiten hankittava katto päälle, muuten menevät rahat niissäkin hukkaan. Utajärveltä sietäisi kutsua joku niistä harvoista ammattimiehistä, joita siellä vielä elää, oikealla tavalla varpehtimaan, revehtimään, kuormaan ja vitsastamaan tämä vanha tervaveneemme, juuri niinkuin se koskille tehdä pitäisi. Siinä olisi sitten nähtävää nuoren jos vanhankin polven oululaisille ja näytettävää vieraille. Taitaisi vain olla jo paikaamista, tervaaamisesta puhumattaakaan, vanhemmassa veneessä ainakin!

Ei tässä kaupungissa ole muistomerkkejä liikaa. Toinen asia. Tuirassa, siinä Raajarikkoisten lastenkodin kohdalla, on kuulemma ryhdytty täyttämään sitä monttua, josta kai harva tietnee, että se on vanha tervahaudan pohja. Vielä niin myöhään kuin 1800-luvulla, palveli se ukko Schröderin tervahautana, kuten leht. Karjalaiselle ovat kertoneet muutamant vanhukset, esimerkiksi Juho Ol. lila ja Selma Anttila. Olipahan tuollainen viidenkymmenen tynnörin hauta. Siitä sitten hevospelillä ajettiin tervat tervahoviin. Paikka on siinäkin erikoisen, että se oli alin tervanpolttopaikka koko jokilaaksossa, lähin kai oli jossain Knuutilan mailla. Ei kai olisi liikaa pyydetty, jos tämä haudanpohja, jo-

ka ei edes ole tiellä, aidattaisiin ja jollakin tavalla »restauraoidaisiin».

Vielä kerran: valvovatko »konsulit».

Kun näistä vaalimisista nyt kerran on puhuttu, niin otetaan myös puheeksi valokuvaaminen. Kertojamme kiinnitti vielä huomiota siihen, että Oulujoesta loppujen lopuksi ei ole riittävää valokuvakokoelmaa olemassa. Nyt tulevan suven aikana häviävät monet suvannot, poukammat ja nikarat, moni luonnonihana ja merkittävä paikka, monet niistä ikäänkuin piiloitautuneina suuren luonnon syliin, muuttavat muotoaan näinä aikoina: Kovero, Nuojus, Sotka, kosken putoukset, vein aivan joku malliksi mainittuna. Tietysti Oulujokea on paljon valokuvattu, mutta kuvat eivät ole julkisuutta varten, niitä ei saada koelmiksi jne. Matkailijayhdistys, veljekset Karhumäki ja viiemeksi valokuvaaja Tyrväinen Muhokselta ovat paljon kuvanneet, mutta eivät riittä esim. lentokuvatkaan. Eikö olisi pantava toimeen suunnitelmallinen viimeinen valokuvametsästys. Ollisikoan maakuntaliitolla mahdollisuuksia... Näin kysyllään.

Panu